

Medijų ir informacinio raštingumo kompetencijų tobulinimo metodinė priemonė

EDUKACINĖ
PROGRAMA „MIRKT
MISIJA: KELIONĖ
APLINK ŽEMYNUS“

2025

LIETUVOS
REPUBLIKOS
KULTŪROS
MINISTERIJA

Medijų ir informacinio raštingumo kompetencijų tobulinimo metodinė priemonė (2025)

Edukacinė programa „MIRKT misija: kelionė aplink žemynus“

Tekstas, lentelės yra licencijuojamos remiantis CC-BY 4.0

Ši licencija suteikia teisę visą šiame dokumente pateikiamą informaciją skaitmeninti ir (ar) padaryti prieinamą internetu, atlikti su juo bet kokius norimus veiksmus, taip pat versti į kitas kalbas, adaptuoti.

Turinys

Metodinės priemonės apžvalga

Pristatymas

Reikalingos priemonės

Pagrindinės taisyklės

Žaidimo eiga

Įžanga

Komandų sudarymas pagal

žemynų gyventojų skaičių

Teminiai klausimai (kamuoliukų

paskirstymas)/Faktų

atskleidimas ir diskusija

Pagrindinės temos (užduotys)

Dezinformacija

Pasitikėjimas žiniasklaida

Skaitmeninis raštingumas

Kibernetinės grėsmės

Piratavimas / autorinės teisės

Sąmokslų teorijos

Giliosios klastotės

Silpni slaptažodžiai

Turinys

Papildoma veikla

Propagandos užduotis (balta, pilka, juoda)

Aptarimas (refleksija)

Kas nustebino?

Ką sužinojome apie pasaulį ir informacijos nelygybę?

Baigiamasis žodis

Metodinės priemonės apžvalga

Pristatymas

MIRKT – tai medijų ir informacinio raštingumo kompetencijų tobulinimo programa, kurią įgyvendina visos Lietuvos viešosios bibliotekos.

MIRKT misija: kelionė aplink žemynus – tai edukacinė veikla, kuri padeda dalyviams suprasti, kaip skirtingai medijų ir informacijos problemos pasireiškia įvairiuose pasaulio regionuose, ir kodėl kritinis mąstymas globaliame kontekste yra būtinas kasdienio gyvenimo įgūdis.

Tikslinė grupė: suaugusieji ir vaikai nuo 14 metų.

Pagrindinė MIRKT programos ir šios metodinės priemonės tikslinė grupė yra suaugusieji sulaukę 35 metų, tačiau užsiėmimo struktūra pritaikyta taip, kad į veiklą galėtų natūraliai įsitraukti ir vaikai. Praktika bibliotekose rodo, kad mišrios grupės (suaugusieji + vaikai) sukuria didesnę įsitraukimą, todėl ši metodinė priemonė tinka šeimoms, įvairaus amžiaus grupėms ir bendruomenėms.

Trukmė: 45 min. – 1 val.

Dalyviai: pavieniai asmenys, šeimos, 8 – 25 asmenų grupės.

Reikalingos priemonės

Edukacinei programai reikalingos tik kelios paprastos priemonės, kurios padeda užtikrinti aiškią struktūrą ir interaktyvumą.

Edukacinei programai reikalingos priemonės:

Kamuoliukai arba žetonai (apie 30 vnt.)

Naudojami žemynų rezultatams žymėti ir vizualiai parodyti informacijos ar problemos mastą. Tinka bet kokie nedideli objektai: spalvoti kamuoliukai, akmenėliai, mediniai žetonai, degtukai ir kt.

Žemynų zonų žymėjimai

Šešios aiškiai pažymėtos vietos salėje: Azija, Afrika, Europa, Šiaurės Amerika, Pietų Amerika, Okeanija.

Gali būti lapai ant grindų, plakatai, stendai ar lentelės.

Kanceliarinės priemonės: pieštukai, popierius, flomasteriai, lipni juosta, lipni guma, žirkklės, laminavimo popierius.

Priemonė rezultatams pateikti

Magnetinė lenta, projektorius arba didelis lapas, ant kurio vedėjas žymės tikrus duomenis ir kamuoliukų paskirstymą.

Laikmatis (nebūtinas, bet naudingas)

Padedą reguliuoti komandų diskusijų laiką (1–2 min. vienam klausimui).

Erdvi vieta judėjimui

Kad komandos galėtų laisvai persigrupuoti tarp žemynų arba sėdėti prie atskirų stalų, jei žaidimas pritaikomas sėdimam formatui.

Metodinės priemonės apžvalga

Pagrindinės taisyklės

1. Užsiėmime naudojami visi pagrindinių temų klausimai.

Kiekviena tema pristatoma vienu klausimu, todėl rekomenduojama pereiti per visas temas, kad veikla būtų pilnavertė ir apimtų skirtingus medijų raštingumo aspektus.

2. Kai kurios temos turi po du alternatyvius klausimus.

Tai nėra laisvas pasirinkimas „pasirinkti bet ką“. Alternatyvūs klausimai reiškia, kad vedėjas pasirenka vieną iš dviejų variantų, kuris labiau tinka grupei (pvz., vaikams, suaugusiesiems ar mišriai auditorijai). Alternatyvūs klausimai pateikiami šioms temoms:

- Dezinformacija
- Pasitikėjimas žiniasklaida
- Skaitmeninis raštingumas
- Silpni slaptažodžiai

(Šiose temose yra po du klausimų variantus.)

3. Kiekvienai temai skiriamas vienas klausimas.

Jeigu tema turi du variantus, vedėjas pasirenka vieną.

Jeigu tema turi vieną klausimą – naudojamas būtent tas.

4. Komandos aptaria klausimą ir nusprendžia, kiek kamuoliukų imti.

Kamuoliukai žymi problemos mastą jų žemyne.

5. Po komandos sprendimo vedėjas pateikia faktą.

Faktai remiasi dokumente pateikta statistika.

6. Kamuoliukai perskirstomi pagal tikrus duomenis.

Taip vizualiai parodomi skirtumai tarp spėjimų ir realios situacijos.

7. Visos temos eina nuosekliai viena po kitos.

Tai užtikrina veiklos struktūrą ir pilną 25–35 min. trukmę.

Žaidimo eiga

Ižanga

„MIRKT misija: kelionė aplink žemynus“ – tai interaktyvus komandinis užsiėmimas, kuriame dalyviai tampa skirtingų žemynų atstovais ir nagrinėja medijų bei informacinio raštingumo temas pasauliniu mastu.

Edukacijos tikslas – padėti dalyviams suprasti, kad informacijos sklaida, skaitmeninis raštingumas, dezinformacijos mastai ar kibernetinės grėsmės labai skiriasi priklausomai nuo regiono, o mūsų kasdieniai įsitikinimai apie pasaulį ne visada sutampa su realiais duomenimis.

Edukacija sudaryta taip, kad per patyrimą ir vizualumą dalyviai matytų globalias disproporcijas ir išmokytų kritiškai vertinti informaciją.

Edukacijoje naudojamos paprastos priemonės – kamuoliukai ar žetonai, žemynų zonos ir teminiai klausimai – bet kartu perteikiamos sudėtingos MIRKT programos temos: dezinformacija, pasitikėjimas žiniasklaida, autorių teisės, skaitmeninis raštingumas, giliosios klastotės, sąmokslų teorijos ir kt.

Žaidimo eiga

Ižanga

Užsiėmimo pradžioje vedėjas trumpai supažindina dalyvius su žaidimo taisyklėmis ir tikslu, o vėliau komandos sudaromos pagal realų pasaulio gyventojų pasiskirstymą – tai ne tik aktyvus, bet ir labai svarbus edukacinis momentas.

Kaip ir nurodyta šioje metodinėje priemonėje, komandų dydžiai atspindi žemynų gyventojų proporcijas (Azija – didžiausia, Okeanija – mažiausia), todėl dalyviai iš karto susiduria su pirmąja globalia nelygybe.

Vėliau vyksta teminės užduotys: komandos diskutuoja, kiek jų žemyne paplitusi tam tikra problema, ir pasiima tiek kamuoliukų, kiek, jų manymu, atspindi situaciją. Po to vedėjas atskleidžia faktus, remdamasis patikima statistika, ir komandos perskirsto kamuoliukus. Tai leidžia vizualiai palyginti dalyvių nuostatas su realybe ir suprasti, kur susidaro dezinformacijos, skaitmeninės nelygybės ar kibernetinių grėsmių židiniai.

Ižanga užbaigiama paaiškinimu, kad žaidimo metu svarbiausia yra ne tik teisingai atsakyti, bet ir diskutuoti, lyginti, kelti klausimus bei pamatyti, kaip globalūs procesai daro įtaką mūsų suvokimui apie informacijos patikimumą. Užsiėmimas baigiasi trumpa refleksija, kurioje aptariama, kas nustebino, kokie faktai paneigė dalyvių įsitikinimus ir ką galima išmokti iš skirtingų žemynų patirčių.

Komandų sudarymas pagal žemynų gyventojų skaičių

Komandų formavimas yra viena svarbiausių žaidimo dalių, nes būtent čia dalyviai pirmą kartą susiduria su realiomis pasaulio disproporcijomis. Šis etapas padeda vizualiai ir praktiškai suprasti, kad pasaulio gyventojų pasiskirstymas tarp žemynų yra labai nevienodas, o tai tiesiogiai veikia ir medijų vartojimą, informacijos sklaidą, dezinformacijos kiekį ar skaitmeninį raštingumą skirtinguose regionuose.

1

Dalyvių prašymas pasiskirstyti pagal savo spėjimą

Vedėjas paprašo dalyvių išsidėstyti po salę prie tų žemynų zonų, kaip jie patys įsivaizduoja pasaulio gyventojų pasiskirstymą. Tai reiškia, kad dalyviai turi pasirinkti žemyną pagal savo nuomonę: kur, jų manymu, gyvena daug žmonių, vidutiniškai ar mažai. Vieni natūraliai stos prie didelių žemynų, kiti pasirinks mažesnius, o kai kurios zonos gali likti beveik tuščios – ir tai visiškai normalu.

Šis etapas svarbus, nes atskleidžia dalyvių išankstines nuostatas:

- kurie žemynai laikomi „dideliais“ ar „mažais“,
- kaip dalyviai vertina pasaulio regionų reikšmę,
- kokias žinias ar stereotipus atsineša į žaidimą.

Tikslas nėra atspėti teisingai — tik parodyti, kokį pasaulio vaizdą susiformavę patys dalyviai.

Komandų sudarymas pagal žemynų gyventojų skaičių

2

Tikrojo gyventojų pasiskirstymo pateikimas.

Kai dalyviai jau stovi prie pasirinktų žemynų, vedėjas pristato tikrus skaičius, kurie pateikti metodinėje priemonėje:

Azija – apie 4,8 mlrd. gyventojų

Afrika – apie 1,5 mlrd.

Europa – apie 750 mln.

Šiaurės Amerika – apie 600 mln.

Pietų Amerika – apie 440 mln.

Okeanija – apie 45 mln.

Tai dažnai nustebina dalyvius, nes dauguma jų neįvertina, kad Azija ir Afrika yra tokie dideli gyventojų centrai.

3

Komandų persiskirstymas pagal realias proporcijas

Vedėjas paprašo dalyvių persigrupuoti taip, kad komandų dydžiai atitiktų tikrą pasaulio pasiskirstymą.

Pvz., jei grupėje yra 30 dalyvių:

Azija – 14 žmonių

Afrika – 6

Europa – 4

Šiaurės Amerika – 3

Pietų Amerika – 2

Okeanija – 1

Svarbiausia – parodyti disproporcijas, o ne tiksliai laikytis skaičių. Vizualinis efektas yra žaidimo edukacinė ašis.

Teminiai klausimai (kamuoliukų paskirstymas)

Teminių klausimų etapas yra pagrindinė žaidimo dalis, kurios metu dalyviai, jau išsidėstę pagal žemynų proporcijas, sprendžia medijų ir informacinio raštingumo temas. Kiekvienas klausimas susijęs su realiais pasaulio duomenimis:

dezinformacijos paplitimu, skaitmeniniu raštingumu, kibernetinėmis grėsmėmis, socialinių tinklų naudojimu, pasitikėjimu žiniasklaida ir kt.

Kaip vyksta teminių klausimų etapas?

1

Vedėjas perskaito klausimą.

Tai gali būti paprastas klausimas apie proporcijas, pavyzdžiui:

„Kuriame žemyne daugiausia žmonių tiki melagingomis naujienomis?“

„Kur dažniausia patiriamos kibernetinės atakos?“

„Kuriame žemyne socialiniai tinklai daro didžiausią įtaką nuomonėms?“

2

Komandos trumpai diskutuoja.

Kiekvienas žemynas sprendžia, kokio dydžio problema yra jų regione, ir priima bendrą komandos sprendimą.

3

Komandos pasiima kamuoliukų.

Dalyviai pasiima tiek kamuoliukų (arba žetonų), kiek, jų nuomone, atspindi situaciją jų žemyne.

Pvz., 1 kamuoliukas = mažai problemos, 3–4 = didelė problema.

Teminiai klausimai (kamuoliukų paskirstymas)/Faktų atskleidimas ir diskusija

4

Visos komandos pristato savo rezultatus.

Tai leidžia pamatyti skirtingas nuomones ir suvokti, kaip dalyviai įsivaizduoja globalias medijų problemas.

5

Vedėjas atskleidžia faktus.

Remdamasis pateikta informacija, vedėjas trumpai pristato realius duomenis:

- kur problema didžiausia,
- kur mažesnė,
- kas lemia skirtumus tarp žemynų.

6

Kamuoliukų korekcija.

Dalyvių spėjimai koreguojami pagal faktus.

Taip sukuriamas vizualus pasaulio vaizdas, parodantis realius skirtumus tarp žemynų.

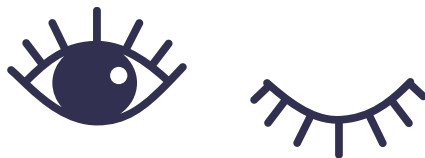
Trumpa refleksija.

Vedėjas užduoda 1–2 klausimus, pavyzdžiui:

- „Kas jus labiausiai nustebino?“
- „Kur labai klydome?“
- „Kodėl manote, kad šiame žemyne situacija tokia?“

PAGRINDINĖS TEMOS

1. Dezinformacija

- 1 Kuriuose žemynuose dažniausiai susiduriama su dezinformacija socialiniuose tinkluose?**

Kamuoliukų paskirstymo modelis
(pvz., iš 30 kamuoliukų ar kitų smulkių daiktų)

Žemynas	Siūlomas kiekis	Pagrindimas
Afrika	8	Labai spartus augimas, maža prieiga prie patikimos informacijos, silpnas medijų raštingumas, dažna valstybės remiama dezinformacija.
Azija	7	Didelis naudotojų skaičius (ypač Indijoje, Indonezijoje), WhatsApp, TikTok – dezinformacijos „autostrados“, rinkimų kontekstas.
Pietų Amerika	5	Politinė dezinformacija, rinkimų manipuliacijos, žemas pasitikėjimas tradicine žiniasklaida.
Šiaurės Amerika	4	Didelė problema (ypač JAV), bet aukštesnis kritinis mąstymas ir aktyvios iniciatyvos dezinformacijai mažinti.
Europa	4	Dezinformacija egzistuoja (ypač per Rusijos propagandą), bet daugiau reguliavimo ir didesnis skaitmeninis raštingumas.
Okeanija	2	Mažesnis gyventojų skaičius, aukštesnis medijų raštingumas, bet vis tiek egzistuoja regioninių problemų.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Afrika

Dezinformacijos paplitimas: **Labai aukštas.**

Pagrindinės priežastys:

- Spartus skaitmeninis augimas: per pastaruosius 7 metus prie socialinių tinklų prisijungė 300 milijonų žmonių, o šiuo metu yra daugiau nei 400 milijonų aktyvių socialinių tinklų vartotojų ir 600 milijonų interneto naudotojų.
- Didelis pasitikėjimas socialiniais tinklais kaip pagrindiniu naujienų šaltiniu.
- Valstybinės ir politinės grupės dažnai naudoja socialinius tinklus dezinformacijos kampanijoms, siekdamos paveikti viešąją nuomonę.

Azija

- Dezinformacijos paplitimas: **Aukštas.**
- Pagrindinės priežastys:
 - Didelis socialinių tinklų naudotojų skaičius, ypač Indijoje ir Indonezijoje.
 - Populiarių platformų, tokių kaip WhatsApp ir TikTok, naudojimas, kurios dažnai tampa dezinformacijos sklaidos kanalais.
 - Rinkimų kontekste dažnai pasitaiko dezinformacijos kampanijų.

Pietų Amerika

- Dezinformacijos paplitimas: **Vidutinis.**
- Pagrindinės priežastys:
 - Politinių dezinformacijos kampanijų paplitimas, ypač rinkimų metu.
 - Žemas pasitikėjimas tradicine žiniasklaida skatina žmones ieškoti informacijos socialiniuose tinkluose, kur lengviau plinta dezinformacija.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Šiaurės Amerika

- Dezinformacijos paplitimas: **Vidutinis.**
- Pagrindinės priežastys:
 - Didelė problema, ypač JAV, kur socialiniai tinklai dažnai naudojami dezinformacijos sklaidai.
 - Aukštesnis kritinis mąstymas ir aktyvios iniciatyvos dezinformacijai mažinti padeda kovoti su šia problema.

Europa

- Dezinformacijos paplitimas: **Vidutinis.**
- Pagrindinės priežastys:
 - Dezinformacija egzistuoja, ypač per Rusijos propagandą.
 - Daugiau reguliavimo ir didesnis skaitmeninis raštingumas padeda mažinti dezinformacijos poveikį.

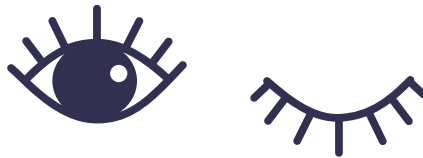

Okeanija

- Dezinformacijos paplitimas: **Žemas.**
- Pagrindinės priežastys:
 - Mažesnis gyventojų skaičius ir aukštesnis medių raštingumas.
 - Vis dėlto egzistuoja regioninių problemų, susijusių su dezinformacija.

PAGRINDINĖS TEMOS

1. Dezinformacija

- 2 Kur buvo pastebėta daugiausia su COVID-19 susijusios dezinformacijos?**

Kamuoliukų paskirstymo modelis (pvz., iš 30 kamuoliukų ar kitų smulkių daiktų)

Žemynas	Siūlomas kiekis	Pagrindimas
Azija	8	Didžiausia gyventojų dalis, didelis dezinformacijos kiekis per WhatsApp, Facebook, žemas raštingumas
Šiaurės Amerika	7	JAV ir Kanada: labai intensyvi dezinformacija, politinis poliarizavimas
Europa	6	Politinė dezinformacija, rinkimų manipuliacijos, žemas pasitikėjimas tradicine žiniasklaida.
Pietų Amerika	4	WhatsApp sklaida, žemas kritinis mąstymas, pasitikėjimo krizė
Afrika	3	WhatsApp, SMS, bet mažesnis skvarbumas nei kituose žemynuose
Okeanija	2	Mažiausiai dezinformacijos, tačiau kai kurie antivakserių judėjimai buvo aktyvūs

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Azija

- Didžiausias informacinis srautas ir socialinių tinklų vartojimas.
 - Pagrindinės šalys: Indija, Indonezija, Filipinai, Pakistanas.
 - Pavyzdys: Indijoje sklandė dezinformacija apie „karšto vandens gydymą“, vakcinų sterilizavimą, ir sąmokslo teorijos apie 5G.
 - Problema: daug gyventojų + mažas skaitmeninis raštingumas = palanki dirva dezinformacijai.
 - Kodėl tiek daug dezinformacijos?
 - Didžiulis gyventojų skaičius (apie 60 % pasaulio),
 - Labai didelis WhatsApp, Facebook ir YouTube naudojimas,
 - Dauguma gyventojų – vidutinio ar žemesnio skaitmeninio raštingumo,
 - Politinė kontrolė kai kuriose šalyse (pvz., Mianmare, Kinijoje) lėmė didelį informacijos slaptumą, kuris skatino gandus.
 - Pavyzdinės melagienos:
 - Indija: „Geriamas karštas vanduo naikina virusą“.
 - Pakistanas: „Musulmonai negali užsikrėsti, nes juos saugo tikėjimas“.
 - Kinija: Pradinė informacija apie virusą buvo slepiama, o tai leido išplisti sąmokslo teorijoms apie viruso kilmę.
-

Šiaurės Amerika

- Labai aukštas dezinformacijos kiekis, ypač JAV, kur COVID-19 tapo politizuotu klausimu.
- Sklandė melagienos apie mikroschemas vakcinose, pandemiją.
- Pavyzdys: 2020 m. „Twitter“ ir „Facebook“ pašalino milijonus įrašų, susijusių su dezinformacija.
- Papildomas faktorius: influenceriai ir politikai, kai kurie skleidė klaidinančią informaciją.
- COVID-19 tapo politiškai poliarizuotas klausimas, ypač JAV.
- Aukštas socialinių tinklų naudojimas, tačiau mažėjantis pasitikėjimas oficialia žiniasklaida.
- Influenceriai ir kai kurie politikai patys skleidė dezinformaciją.
- Dėl žodžio laisvės ribų mažai cenzūros, net kai buvo skleidžiama neigiama informacija.
- Pavyzdys: JAV: „Mikroschemos vakcinose“ (sąmokslo teorija),
- „COVID – klastotė sukurta rinkimų manipuliacijai“.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Europa

- Plati dezinformacija, ypač apie vakcinų šalutinį poveikį, sąmokslų teorijas apie ES planus.
- Šalys su didesniu pasipriešinimu: Prancūzija, Vokietija, Italija, Rytų Europos valstybės.

Pavyzdys: Telegram kanalai bei alternatyvi žiniasklaida buvo pagrindiniai dezinformacijos šaltiniai.

- Didelė informacinė erdvė (daug kalbų, kultūrų, politinių nuomonių),
- Didelis Telegram ir alternatyvios žiniasklaidos naudojimas (pvz., Prancūzijoje ir Vokietijoje),
- Kilo nepasitikėjimas farmacijos pramone (ypač dėl AstraZeneca vakcinos pradžioje),
- Dalis visuomenės labai prieš vakcinas.

Melagienų pavyzdžiai:

- Vokietija: „Vakcinos sukelia nevaisingumą“.
- Italija: „COVID ne rimtesnis nei gripas“.
- Prancūzija: „Vyriausybė naudoja pandemiją piliečių kontrolei“.

Pietų Amerika

- Skleidžiama daug dezinformacijos per WhatsApp, ypač Brazilijoje.
- Pavyzdys: Gandai apie „česnakų naudą prieš COVID“, vakcinų žalingumą.
- Problemos: žemas pasitikėjimas valdžia, mažas kritinio mąstymo ugdymas mokyklose.
- WhatsApp – pagrindinis bendravimo kanalas, mažai viešos moderacijos,
- Žemas pasitikėjimas valdžia, daug nepatikrintų gandų,
- Kai kur (pvz., Brazilijoje) patys aukščiausio lygio vadovai skleidė melagingą informaciją.

Melagienų pavyzdžiai:

- Brazilija: „Chlorokinas gydo COVID“ (prezidentas Bolsonaro),
- „Česnakai padeda išvengti viruso“ (plito WhatsApp),
- „Pandemija išgalvota siekiant įvesti diktatūrą“.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Afrika

- Dezinformacija buvo paplitusi, bet žemesniu lygiu nei kituose žemynuose dėl mažesnio interneto naudojimo.
- Pavyzdys: gandai, kad COVID tėra „baltojo žmogaus liga“ ar kad vakcinos sterilizuoja.
- Dauguma šaltinių sklaidos – SMS, WhatsApp.

Kodėl mažiau?

- Mažesnis interneto prieinamumas, bet greitas augimas socialinių tinklų (ypač WhatsApp),
- Ribotas oficialios informacijos sklaidos pasiekiamumas kai kuriose vietovėse,
- Kai kur išnaudojama religija ir tradicijos.

Melagienų pavyzdžiai:

- Kenija: „Vakcinos sukelia AIDS“.
- Nigerija: „COVID-19 yra bausmė nuo Dievo, todėl nereikia medicinos“.
- Pietų Afrika: „5G bokštai platina virusą“ (buvo net padegimų atvejų).

Okeanija (Australija ir kt.)

- Mažiausiai dezinformacijos.
- Gera vyriausybinių komunikacija, aukštas visuomenės pasitikėjimas mokslu.
- Australijoje visgi veikė keli aktyvūs antivakserių tinklai.

Kodėl mažiausiai?

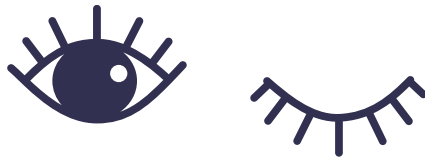
- Aukštas visuomenės pasitikėjimas oficialiais šaltiniais,
- Aiški vyriausybinių komunikacija, operatyvus dezinformacijos valdymas,
- Tačiau buvo lokalių antivakserių grupių, ypač Australijoje.

Melagienų pavyzdžiai:

- „Vakcinos padidina autizmo riziką“,
- „Pandemija sukurta farmacijos korporacijų pelnui“.

PAGRINDINĖS TEMOS

2. Pasitikėjimas žiniasklaida

1 Kur žmonės labiausiai pasitiki žiniasklaida kaip objektyviu informacijos šaltiniu?

Kamuoliukų paskirstymo modelis (pvz., iš 30 kamuoliukų ar kitų smulkių daiktų)

Žemynas	Siūlomas kiekis	Pagrindimas
Azija	8	Didžiausia gyventojų dalis, didelis dezinformacijos kiekis per WhatsApp, Facebook, žemas raštingumas
Afrika	7	JAV ir Kanada: labai intensyvi dezinformacija, politinis poliarizavimas
Europa	6	Politinė dezinformacija, rinkimų manipuliacijos, žemas pasitikėjimas tradicine žiniasklaida.
Pietų Amerika	4	WhatsApp sklaida, žemas kritinis mąstymas, pasitikėjimo krizė
Šiaurės Amerika	3	WhatsApp, SMS, bet mažesnis skvarbumas nei kituose žemynuose
Okeanija	2	Mažiausiai dezinformacijos, tačiau kai kurie antivakserių judėjimai buvo aktyvūs

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Azija

- Aukštas pasitikėjimas žiniasklaida: Šalys kaip Kinija, Indonezija ir Indija rodo aukštą pasitikėjimą žiniasklaidos institucijomis.
- Išimtys: Japonijoje ir Pietų Korėjoje pasitikėjimas žiniasklaida yra žemas.

Afrika

- Aukštas pasitikėjimas žiniasklaida: Kenijoje (64%) ir Nigerijoje (61%) gyventojai rodo aukštą pasitikėjimą žiniasklaida.

Europa

- Aukštas pasitikėjimas žiniasklaida: Suomijoje 69% gyventojų pasitiki žiniasklaida.
- Žemesnis pasitikėjimas: Italijoje (34%) ir Prancūzijoje (31%) pasitikėjimas žiniasklaida yra žemesnis.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Pietų Amerika

- Vidutinis pasitikėjimas žiniasklaida: Pasitikėjimas žiniasklaida svyruoja, su kai kuriomis šalimis rodančiomis aukštesnį pasitikėjimą.

Šiaurės Amerika

- Žemas pasitikėjimas žiniasklaida: JAV tik 31% gyventojų pasitiki žiniasklaida.

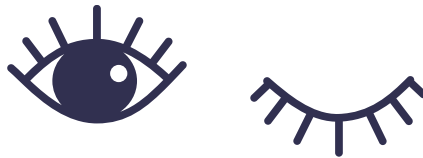

Okeanija

- Vidutinis pasitikėjimas žiniasklaida: Pasitikėjimas žiniasklaida skiriasi tarp šalių, su kai kuriomis rodančiomis aukštesnį pasitikėjimą.

PAGRINDINĖS TEMOS

2. Pasitikėjimas žiniasklaida

- 2 Kur „influenceriai“ uždirba daugiau nei profesionalūs žurnalistai?

Kamuoliukų paskirstymo modelis (pvz., iš 30 kamuoliukų ar kitų smulkių daiktų)

Žemynas	Siūlomas kiekis	Pagrindimas
Šiaurės Amerika	8	Stipriausia influencer kultūra, milžiniška reklamos rinka.
Azija	7	Ypač Kinija, Pietų Korėja, Japonija – didžiulė rinka ir įtakos ekonomika.
Pietų Amerika	5	Sparčiai auganti socialinių tinklų rinka, žurnalistų atlyginimai – maži.
Europa	5	Įvairu – kai kur žurnalistai vis dar laikomi aukštos klasės profesija.
Afrika	3	Influencerių rinka auganti, bet dar ne tokia pelninga.
Okeanija	2	Ribota rinka, nors kai kurie influencerių uždarbiai lenkia žurnalistus.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Šiaurės Amerika

- Kodėl tiek? JAV ir Kanada – influenceriai kultūros lopšys. Top influencerių pajamos viršija milijonus dolerių per metus, tuo tarpu žurnalistų vidutinės metinės pajamos JAV – apie \$40,000–\$70,000.
 - Pavyzdys: MrBeast (YouTube) 2023 m. uždirbo virš \$80 mln., kai vidutinio CNN reporterio alga – apie \$60,000.
-

Azija

- Kodėl tiek? Kinijoje veikia milžiniška „influencerių ekonomika“. „Key opinion leaders“ (KOLs) uždirba milijonus per „Taobao Live“, „Weibo“, „Douyin“.
 - Pavyzdys: Kinijoje Li Jiaqi („lūpdažių karalius“) per vieną transliaciją uždirbo virš \$1,7 mln.. Tuo tarpu Kinijos žurnalistų vidutinis atlyginimas – tik \$7,000–\$15,000 per metus.
-

Pietų Amerika

- Kodėl tiek? Influenceriai tampa prekės ženklų veidais. Brazilijoje ar Kolumbijoje žurnalistai dažnai sunkiai pragyvena, o socialinių tinklų žvaigždės gauna didžiules reklamos pajamas.
- Pavyzdys: Brazilijoje kai kurie „Instagram“ influenceriai uždirba daugiau kaip \$100,000 per mėnesį, žurnalistų vidutinė alga – \$6,000–\$10,000 per metus.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Europa

- Kodėl tiek? Vakaruose žurnalistų profesija vis dar turi svorį (ypač Skandinavijoje), bet kai kur (ypač Pietų Europoje) influencerių pajamos jau lenkia žurnalistų atlyginimus.
 - Pavyzdys: Vokietijoje ar Prancūzijoje kai kurie „TikTok“ ar „Instagram“ kūrėjai uždirba virš €500,000 per metus, kai žurnalistai – apie €30,000–€50,000.
-

Afrika

- Kodėl tiek? Socialinių tinklų poveikis auga, tačiau ekonominė grąža mažesnė. Žurnalistų atlyginimai dažnai labai žemi, bet influencerių rinka dar ne taip išsivysčiusi.
 - Pavyzdys: Nigerijoje ar Pietų Afrikoje kai kurie influenceriai jau viršija žurnalistų uždarbį, bet tai – išimtis.
-

Okeanija

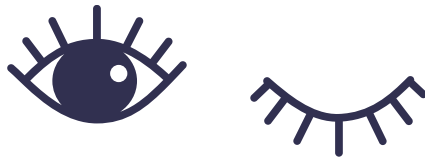
- Kodėl tiek? Maža rinka. Australijoje yra žymių influencerių (pvz., Chloe Morello, Tammy Hembrow), bet žurnalistų atlyginimai dažnai gana konkurencingi (~\$60,000–\$90,000 per metus).
- Pavyzdys: Tammy Hembrow (influencerė) – multimilijonierė, kai vidutinis „ABC News“ žurnalistas uždirba apie \$80,000.

Išvada:

- Tai kultūrinis ir ekonominis virsmas, kai auditorijos dėmesys ir pasitikėjimas persikelia iš tradicinių kanalų į asmenines, bet profesionaliai valdomas platformas.
- Kartu tai atskleidžia, kaip informacijos sklaidos galia tampa susieta su įtakos rinkodara, ne visada – su profesionalumu ar etika.

PAGRINDINĖS TEMOS

3. Skaitmeninis raštingumas

- 1 Kuriame žemyne jaunesnioji karta informaciją gauna vien iš „TikTok“ ar „Instagram stories“?**

Kamuoliukų paskirstymo modelis (pvz., iš 30 kamuoliukų ar kitų smulkių daiktų)

Žemynas	Siūlomas kiekis	Pagrindimas
Azija	8	Didelė jaunimo populiacija, stipri „short video“ kultūra, ypač Kinijoje, Indijoje.
Šiaurės Amerika	6	JAV paaugliai vis dažniau atsisako tradicinės žiniasklaidos.
Pietų Amerika	5	Greitai augantis socialinių tinklų naudojimas tarp jaunimo.
Europa	5	Vakaruose taip pat ryški tendencija tarp 15–24 m. auditorijos.
Afrika	4	Jauna populiacija, nors interneto prieiga vis dar ribota daugelyje regionų.
Okeanija	2	Australijoje tendencija pastebima, bet ne tokia ryški visame žemyne.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Azija

- Kodėl tiek? Milžiniška paauglių auditorija (pvz., Indijoje – virš 250 mln. 10–24 m. žmonių). „TikTok“, „Douyin“, „Instagram Reels“ yra pagrindiniai informacijos šaltiniai.
 - Statistika: 2023 m. Indijoje 63 % paauglių kaip pagrindinį informacijos šaltinį įvardijo trumpus vaizdo įrašus.
 - Pastaba: Kinijoje „Douyin“ naudojamas net edukacijai, bet kartu skleidžia ir stiprią cenzūruotą informaciją.
-

Šiaurės Amerika

- Kodėl tiek? JAV paaugliai vis rečiau skaito žiniasklaidos portalus ar žiūri televiziją.
 - Statistika: Pew Research (2023) – Tik 5 % 18–29 m. amžiaus amerikiečių informaciją gauna iš spausdintos spaudos, 70 % – iš „social media“.
 - Pavyzdys: „TikTok“ dažnai įvardijamas kaip „Google for Gen Z“.
-

Pietų Amerika

- Kodėl tiek? Itin aktyvi socialinių tinklų auditorija, pigūs mobilūs duomenys.
- Statistika: Brazilijoje 2023 m. 62 % jaunimo nurodė „Instagram“ kaip pagrindinį informacijos šaltinį.
- Pastaba: Tai taip pat susiję su informacijos kokybės krize ir dezinformacijos augimu.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Europa

- Kodėl tiek? Vakaruose (pvz., UK, Prancūzijoje) jauni žmonės nurodo „TikTok“ kaip pirmąjį šaltinį žinioms.
 - Statistika: 2022 m. Europos žiniasklaidos stebėsenos duomenimis – 47 % 16–24 m. europiečių informaciją gauna iš socialinių tinklų.
 - Pastaba: Baltijos šalyse vis dažniau pastebima, kad „Instagram“ stories tampa greitų naujienų šaltiniu.
-

Afrika

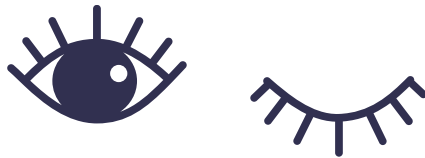
- Kodėl tiek? Jaunatviška populiacija, tačiau nelygi prieiga prie interneto. Vis dėlto miestuose socialiniai tinklai yra pagrindinis kanalas.
 - Pavyzdys: Nigerijoje ir Kenijoje „TikTok“ tampa pirmu šaltiniu naujienoms tarp studentų ir moksleivių.
-

Okeanija

- Kodėl tiek? Tendencija matoma Australijoje ir Naujojoje Zelandijoje, tačiau likusi Okeanija turi mažesnę skaitmeninę įtaką.
- Statistika: Australijoje apie 40 % jaunimo nurodo „TikTok“ kaip naujienų šaltinį, bet tai ne pagrindinis informacijos šaltinis visame žemyne.

PAGRINDINĖS TEMOS

3. Skaitmeninis raštingumas

2 Kuriam žemynė gyventojai turi
aukščiausią skaitmeninio raštingumo
lygį?

Kamuoliukų paskirstymo modelis (pvz., iš
30 kamuoliukų ar kitų smulkių daiktų)

Žemynas	Siūlomas kiekis	Pagrindimas
Europa	9	Aukštas skaitmeninio raštingumo lygis Šiaurės Europos šalyse, tokiose kaip Suomija, Norvegija ir Nyderlandai.
Azija	7	Aukštas skaitmeninio raštingumo lygis šalyse kaip Japonija ir Pietų Korėja.
Šiaurės Amerika	5	Vidutinis skaitmeninio raštingumo lygis, su dideliais skirtumais tarp gyventojų grupių.
Okeanija	4	Aukštas skaitmeninio raštingumo lygis Australijoje ir Naujojoje Zelandijoje.
Pietų Amerika	3	Žemesnis skaitmeninio raštingumo lygis, su išimtimis kai kuriose šalyse.
Afrika	2	Žemas skaitmeninio raštingumo lygis, ypač kaimo vietovėse.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Europa

- Aukštas skaitmeninio raštingumo lygis: Šiaurės Europos šalys, tokios kaip Suomija, Norvegija ir Nyderlandai, pasižymi aukštu skaitmeninio raštingumo lygiu.
 - Skirtumai tarp šalių: Nors bendras lygis aukštas, kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Italijoje ir Graikijoje, skaitmeninio raštingumo lygis yra žemesnis dėl mažesnių investicijų į skaitmeninio švietimo programas.
-

Azija

- Aukštas lygis išsivysčiusiose šalyse: Japonija ir Pietų Korėja demonstruoja aukštą skaitmeninio raštingumo lygį, ypač tarp jaunimo ir dirbančiųjų.
 - Skirtumai tarp regionų: Azijoje pastebimi dideli skirtumai tarp šalių. Pavyzdžiui, Pietryčių Azijos šalyse, tokiose kaip Indonezija ir Filipinai, skaitmeninio raštingumo lygis yra žemesnis dėl ribotos prieigos prie technologijų ir švietimo išteklių.
-

Šiaurės Amerika

- Vidutinis skaitmeninio raštingumo lygis: JAV ir Kanadoje skaitmeninio raštingumo lygis yra vidutinis, su dideliais skirtumais tarp gyventojų grupių. Nors technologijų naudojimas yra plačiai paplitęs, tam tikros gyventojų grupės, ypač vyresnio amžiaus žmonės ir mažesnes pajamas gaunantys asmenys, susiduria su iššūkiais įgyjant skaitmeninius įgūdžius.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Okeanija

- Aukštas skaitmeninio raštingumo lygis: Australijoje ir Naujojoje Zelandijoje gyventojai pasižymi aukštu skaitmeninio raštingumo lygiu. Šios šalys investuoja į skaitmeninio švietimo programas ir infrastruktūrą, siekdamos užtikrinti, kad gyventojai turėtų reikiamus įgūdžius naudotis technologijomis.

Pietų Amerika

- Žemesnis skaitmeninio raštingumo lygis: Daugelyje Pietų Amerikos šalių skaitmeninio raštingumo lygis yra žemesnis, su išimtimis kai kuriose šalyse. Ribota prieiga prie interneto ir technologijų, ypač kaimo vietovėse, prisideda prie šio skirtumo.

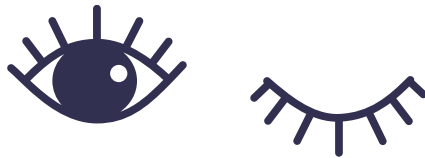

Afrika

- Žemas skaitmeninio raštingumo lygis: Ypač kaimo vietovėse skaitmeninio raštingumo lygis yra žemas, nors kai kuriose šalyse pastebimas augimas. Iniciatyvos, tokios kaip mobiliosios mokymo programos ir bendruomenės centrai, siekia pagerinti skaitmeninius įgūdžius, tačiau iššūkiai, susiję su infrastruktūra ir ištekliais, išlieka.

PAGRINDINĖS TEMOS

4. Kibernetinės grėsmės

- 1 Kur daugiausia asmens duomenų nutekėjimų dėl neatsargaus elgesio internete?**

Kamuoliukų paskirstymo modelis (pvz., iš 30 kamuoliukų ar kitų smulkių daiktų)

Žemynas	Siūlomas kiekis	Pagrindimas
Šiaurės Amerika	8	Daug aktyvių interneto vartotojų, dažnas socialinių tinklų naudojimas, dideli pažeidimų mastai (pvz., Facebook, Capital One).
Europa	7	Nors veikia GDPR, žmonės dažnai neatpažįsta sukčiavimo schemų. Dažni duomenų pažeidimai dėl elgesio internete.
Azija	6	Milijardai vartotojų, auganti interneto sklaida, daug naujų naudotojų su silpnu saugumo išmanymu.
Pietų Amerika	4	Didelis pirminio saugumo žinių trūkumas, WhatsApp dominavimas, silpnas slaptažodžių valdymas.
Afrika	3	Technologijų plėtra vyksta sparčiai, tačiau žmonių privatumo žinios dažnai atsilieka.
Okeanija	2	Aukštas skaitmeninis raštingumas, tačiau pasitaiko didelių, bet pavienių incidentų (pvz., „Optus“).

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Šiaurės Amerika

- Kodėl tiek daug?
 - JAV yra viena dažniausiai kibernetiškai atakuojamų šalių pasaulyje.
 - Daugelis žmonių naudoja tą patį slaptažodį kelioms paskyroms, net ir finansinėms.
 - Socialiniai tinklai itin populiariūs, dalijamasi dideliais kiekiais asmeninės informacijos.
 - Nepaisant technologinio išsivystymo, dalis vartotojų naiviai vertina privatumo grėsmes.
 - Pavyzdžiai:
 - 2021 m. Facebook nutekinimas – 533 milijonų vartotojų duomenys pavišinti (daugiausia iš JAV).
 - Capital One (2019) – 100 mln. vartotojų duomenų nutekėjimas.
 - 2022 m. „Robinhood“ pažeidimas: pasiektos milijonų vartotojų el. pašto paskyros.
-

Europa

- Kodėl tiek daug?
 - Nors Europa turi griežtą GDPR, dažni įsilaužimai dėl vartotojų elgesio (neatsargus paspaudimas ant phishing nuorodų).
 - Žmonės pasitiki elektroninėmis paslaugomis, bet ne visi žino, kaip apsisaugoti.
- Pavyzdžiai:
 - 2023 m. Airijoje kibernetinė ataka (sveikatos duomenys).
 - 2020 m. Vokietijos Bundestago politikų paskyros nulažtos per paprastus slaptažodžius.
 - Europoje dažnas „credential stuffing“ (naudojami nutekinti slaptažodžiai kitose platformose)

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Azija

- Kodėl?
 - Labai sparčiai augantis interneto vartotojų skaičius – daug naujų vartotojų, mažai žinių apie kibernetinį saugumą.
 - Populiarius slaptažodžių dalijimasis, vieši Wi-Fi naudojami be VPN.
 - Kinijoje – milžiniški duomenų rinkimo kiekiai, ne visada aišku, kas su tais duomenimis daroma.
 - Pavyzdžiai:
 - 2022 m. Kinijoje nutekėjo 1 milijardo gyventojų duomenų (policijos duomenų bazė).
 - Indijoje dažnos mobiliosios aplikacijos su kenkėjiškais kodais.
 - Japonijoje – aukšto lygio technologijos, bet vyresnio amžiaus žmonės tampa sukčių taikiniais.
-

Pietų Amerika

- Kodėl?
 - Žemas skaitmeninio raštingumo lygis, net ir tarp jaunimo.
 - WhatsApp ir socialiniai tinklai naudojami kaip pagrindinis komunikacijos būdas.
 - Mažai švietimo apie slaptažodžių saugumą ar dviejų veiksnų autentifikavimą.
- Pavyzdžiai:
 - 2021 m. Brazilijoje 220 mln. nutekėjo gyventojų asmens duomenys;
 - Nutekinta informacija apėmė mokesčių ID, adresus, telefonus

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Afrika

- Kodėl?
 - Interneto skvarba vis dar auga, tačiau greitas išmaniųjų telefonų plitimas kelia pavojų.
 - Nemažai žmonių nėra susipažinę su duomenų apsaugos principais.
 - Populiariu naudotis nemokamais Wi-Fi, mobiliosiomis paslaugomis be saugumo priemonių.
- Pavyzdžiai:
 - Pietų Afrikoje 2021 m. „Experian“ pažeidimas: nutekinta 24 mln. žmonių duomenų.
 - Nigerijoje dažnos sukčiavimo schemos per phishing žinutes.

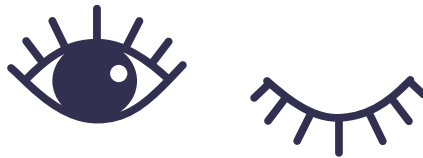

Okeanija

- Kodėl mažiausiai?
 - Aukštas skaitmeninis raštingumas, geras informuotumas apie privatumo rizikas.
 - Aktyvi kibernetinio saugumo kontrolė (pvz., Australijoje veikia „Australian Cyber Security Centre“).
- Pavyzdžiai:
 - 2022 m. „Optus“ kibernetinė ataka: pavogti 9.8 mln. Australijos gyventojų duomenys.
 - Nepaisant to, gyventojai dažnai ignoruoja rekomendacijas apie slaptažodžių keitimą.

PAGRINDINĖS TEMOS

4. Kibernetinės grėsmės

2 Kuriame žemyne dažniausiai pasitaiko kibernetinės atakos?

Kamuoliukų paskirstymo modelis (pvz., iš 30 kamuoliukų ar kitų smulkių daiktų)

Žemynas	Siūlomas kiekis	Pagrindimas
Azija	8	Labai dažnos tiek valstybės remiamos atakos (Kinija, Šiaurės Korėja, Iranas), tiek plataus masto sukčiavimo kampanijos. Daug pranešimų apie kenkėjišką veiklą iš šio regiono.
Šiaurės Amerika	7	Tiek atakų šaltinis, tiek taikinys. JAV – pagrindinis taikinys dėl technologijų milžinių ir valstybinių sistemų.
Europa	6	Nuolatinės atakos iš išorės (ypač Rusijos), daug taikinių: sveikatos apsauga, viešasis sektorius, energetika.
Pietų Amerika	4	Dažnos ransomware ir socialinės inžinerijos atakos, ypač Brazilijoje ir Argentinoje. Saugumo lygis dažnai žemesnis.
Afrika	3	Mažiau infrastruktūros, bet daug augančių grėsmių. Nigerija – viena pagrindinių sukčiavimo šaltinių (pvz., phishing).
Okeanija	2	Ribotas gyventojų skaičius, bet taikiniai – reikšmingi (pvz., „Optus“, „Medibank“ atakos).

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Azija

- Kodėl tiek daug?
 - Azijoje veikia daugybė valstybių remiamų įsilaužėlių grupių, kurios vykdo kibernetinę žvalgybą, šnipinėjimą ir išpirkos atakas. Dėl milžiniško gyventojų skaičiaus ir spartaus skaitmenizavimo daug naujų vartotojų tampa lengvais taikiniais.
 - Atakų pobūdis: valstybės remiamos atakos, phishing.
 - Aktyviausios šalys: Kinija, Šiaurės Korėja, Indija, Iranas.
 - Pavyzdžiai:
 - „Lazarus Group“ – Šiaurės Korėjos hakeriai, atsakingi už „WannaCry“ ir kitus globalius išpuolius.
 - Kenkėjiškos kampanijos prieš Japoniją ir Pietų Korėją, nukreiptos į vyriausybės institucijas.
 - Iššūkiai: nepakankamas kibernetinio saugumo švietimas mažesnėse valstybėse, technologinis disbalansas tarp regionų.
-

Šiaurės Amerika

- Kodėl tiek daug?
- JAV ir Kanada yra technologijų centrai, kuriuose veikia didžiosios IT, finansų ir infrastruktūros įmonės – todėl jos tampa pagrindiniais taikiniais. Be to, regionas dažnai yra ir atakų šaltinis.
- Atakų pobūdis: išpirkos programos, valstybinė šnipinėjimo veikla, verslo pažeidimai.
- Pavyzdžiai:
 - „Colonial Pipeline“ ataka (2021 m.) JAV – sustabdytas degalų tiekimas Rytų pakrantėje.
 - „SolarWinds“ pažeidimas – įsilaužta į dešimtis JAV institucijų.
- Iššūkiai: nors investicijos į saugumą didelės, atakų mastas vis tiek sparčiai auga, nes daug duomenų yra skaitmenizuota.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Europa

- Kodėl tiek?
 - Nors Europa laikoma viena pažangiausių kibernetinio saugumo srityje, pastaraisiais metais stebimas didelis atakų augimas, ypač iš rytinių regionų (Rusijos kibernetinis spaudimas).
 - Atakų pobūdis: politinės atakos, energetikos sektoriaus.
 - Pavyzdžiai:
 - Rusijos ataka prieš Estiją (2007) – pirmas pasaulyje politinės reikšmės kibernetinis karas.
 - 2022 m. hibridinės kibernetinės atakos prieš Ukrainos bei Baltijos šalių infrastruktūrą.
 - Iššūkiai: dideli ištekliai skirti apsaugai, bet būtina nuolat adaptuotis prie kintančių grėsmių.
-

Pietų Amerika

- Kodėl vidutiniškai?
- Regionas patiria daug sukčiavimo (phishing, socialinė inžinerija), ypač finansų sektoriuje. Technologinė plėtra dažnai lenkia saugumo kultūros vystymąsi.
- Atakų pobūdis: bankų atakos, duomenų pažeidimai, silpni slaptažodžiai.
- Pavyzdžiai:
 - Brazilijos bankų atakos – klonuojamos svetainės, SMS phishing.
 - Duomenų pažeidimai Argentinos vyriausybiniuose sistemose.
- Iššūkiai: saugumo sprendimų prieinamumas ir specialistų trūkumas.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Afrika

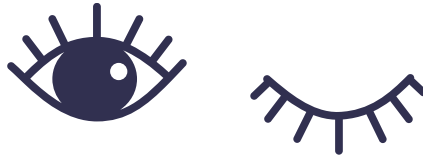
- Kodėl mažiau?
 - Kibernetinių atakų skaičius auga, bet vis dar mažesnis nei kitur. Visgi socialinė inžinerija – labai paplitusi. Dažnai neatskleidžiami arba neidentifikuojami incidentai.
 - Atakų pobūdis: phishing, sukčiavimai (ypač Nigerijoje), silpnas infrastruktūros saugumas.
 - Pavyzdžiai:
 - „419 scam“ laiškai (vadinami „Nigerian Prince“ sukčiavimais).
 - „Mobile money“ paslaugų pažeidimai Kenijoje.
 - Iššūkiai: informuotumo trūkumas, skaitmeninė nelygybė.
-

Okeanija

- Kodėl mažiausiai?
- Mažas gyventojų skaičius sumažina atakų kiekį, bet svarbios institucijos patiria skaudžius pažeidimus.
- Atakų pobūdis: duomenų nutekėjimai, atakos.
- Pavyzdžiai:
 - Australijos „Optus“ ir „Medibank“ duomenų nutekėjimai 2022 m. paveikė milijonus.
- Iššūkiai: būtinybė stiprinti nacionalinę kibernetinę gynybą, įskaitant kritinės infrastruktūros saugumą.

PAGRINDINĖS TEMOS

5. Piratavimas/autorių teisės

- 1 Kur piratavimas yra ne tik populiarius, bet netgi laikomas „išradingumu“?

Kamuoliukų paskirstymo modelis (pvz., iš 30 kamuoliukų ar kitų smulkių daiktų)

Žemynas	Siūlomas kiekis	Pagrindimas
Afrika	9	Prieinamumo ir kainos problema, silpna autorių teisių kontrolė.
Azija	8	Ypač Indijoje, Pakistane, Bangladeše – piratavimas paplitęs, dažnai toleruojamas.
Pietų Amerika	5	Kai kuriose šalyse laikoma "būtinybe", ypač skaitmeninio turinio srityje.
Europa	3	Paplitęs, bet retai pateisinamas – dažniau laikomas nusikaltimu.
Šiaurės Amerika	2	Panašiai kaip Europoje – baudžiama, bet egzistuoja.
Okeanija	1	Mažiausiai žinoma atveju, gana gerai veikia teisinė sistema.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Afrika

- Kultūrinis kontekstas: dažnai piratavimas suvokiamas ne kaip vagystė, o kaip prieigos galimybė.
 - Pavyzdys: Nigerijoje ar Kenijoje DVD turgeliai ir „USB prekyba“ – įprastas būdas platinti muziką/filmą.
 - Technologinis iššūkingumas: piratų gaminiai dažnai derinami su vietiniais meniniais elementais.
-

Azija

- Indija: kai kur piratavimas pateisinamas, ypač kai originali produkcija yra brangi ar neprieinama.
 - Pakistanas, Bangladešas, Vietnamas: plačiai prieinami piratiniai filmai, programinė įranga ir net knygos.
 - Cituojamas kaip „jugaad“ (hindi kalboje – „išradingas sprendimas“) apeiti ribotą prieigą.
-

Pietų Amerika

- Brazilija, Argentina: skaitmeninio turinio piratavimas (pvz., filmai, muzika, žaidimai) siekia aukštas reikšmes.
- Priežastis – aukštos originalaus turinio kainos ir mažos pajamos.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Europa

- Pietų ir Rytų Europa: dalyse (pvz., Rumunija, Bulgarija) dar vis egzistuoja piratavimo kultūra, bet ji vis labiau kriminalizuojama.
- Vakarų Europa: griežtos bausmės ir sąmoningumo kampanijos sumažino piratavimą.

Šiaurės Amerika

- Paplitęs studentų ir jaunimo tarpe (torrent'ai, failų mainai), bet dažniausiai privačiai ir žinant, kad tai neteisėta.

Okeanija

- Australija prieš keletą metų garsėjo kaip viena didžiausių piratavimo šalių pagal gyventojų skaičių, ypač dėl vėluojančio turinio (pvz., „Game of Thrones“), bet dabar situacija pagerėjo.

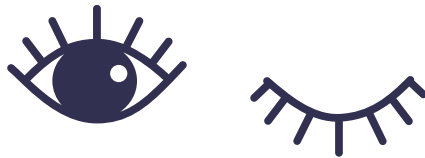
Pavyzdžiai:

- Nigerija: populiariosios muzikos platinimas per USB raktus – be jokių licencijų. Tai laikoma verslu.
- Indija: programinės įrangos piratavimas iš kompiuterių parduotuvių – net atvirai siūloma kaip „ekonominė alternatyva“.
- Brazilija: futbolo rungtynių retransliacija iš piratinių svetainių per WhatsApp grupes.

Klausimas diskusijai: Ar piratavimas pateisinamas, kai tai vienintelė prieiga prie švietimo, kultūros ar informacijos?

PAGRINDINĖS TEMOS

5. Piratavimas/autorių teisės

- 2 Kur daugiausiai pažeidžiamos autorinės teisės internete (pvz., piratavimas)?**

Kamuoliukų paskirstymo modelis (pvz., iš 30 kamuoliukų ar kitų smulkių daiktų)

Žemynas	Siūlomas kiekis	Pagrindimas
Azija	9	Aukštas piratavimo lygis šalyse kaip Kinija, Indija, Indonezija ir Pakistanas.
Europa	7	Skirtumai tarp šalių; aukštas piratavimo lygis Rytų Europoje, žemesnis Vakarų Europoje.
Šiaurės Amerika	5	Vidutinis piratavimo lygis, su dideliais skirtumais tarp gyventojų grupių.
Pietų Amerika	4	Aukštas piratavimo lygis dėl ribotos prieigos prie legalaus turinio.
Afrika	3	Žemas, dėl skaitmeninio raštingumo lygio, ypač kaimo vietovėse.
Okeanija	2	Žemas piratavimo lygis, tačiau vis dar egzistuoja.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Azija

- Kodėl daugiausia pažeidimų?
 - Azija yra didžiausias pasaulio žemynas pagal gyventojų skaičių (apie 4,7 mlrd.). Čia labai plačiai paplitęs piratavimas dėl kelių priežasčių:
 - Ribota prieiga prie legalaus turinio (dėl kainų, teisių trūkumo).
 - Silpna autorių teisių apsauga kai kuriose šalyse.
 - Didelė interneto vartotojų bazė ir spartus skaitmenizacijos augimas.
 - Socialinių tinklų ir platformų populiarumas leidžia greitai plisti nelegaliam turiniui.
 - Šalys kaip Kinija, Indija, Indonezija ir Pakistanas ypač išsiskiria aukštu piratavimo lygiu.
 - Piratavimo lygis: apie 50–70 % interneto vartotojų laikomi piratais kai kuriose didžiausiose šalyse (Kinija, Indija, Indonezija).
 - Statistika: Indijoje 71 % apklaustųjų pripažino, kad naudoja nelegalią programinę įrangą ar turinį.
 - Priežastys:
 - Didelis nelegalios medžiagos prieinamumas.
 - Teisinės sistemos netobulumai.
-

Europa

- Skirtumai tarp Rytų ir Vakarų Europos:
- Vakarų Europoje autorių teisių pažeidimai yra mažesni dėl geresnės infrastruktūros, stipresnių teisės aktų ir aukštesnio gyvenimo lygio.
- Rytų Europos šalyse (pvz., Rusija, Ukraina, Baltarusija, Gruzija) piratavimas vis dar plačiai paplitęs dėl mažesnės kontrolės ir ekonominių priežasčių.
- Skaitmeniniai projektai ir teisės:
- ES aktyviai skatina autorių teisių apsaugą, tačiau didelis turinio kiekis ir technologijų plėtra sudaro iššūkių.
- Piratavimo lygis: vidutiniškai apie 30–40 %, bet didžiulis skirtumas tarp Rytų ir Vakarų Europos.
- Pavyzdys: Rusijoje ir Ukrainoje piratavimas viršija 50 %, o Skandinavijos šalyse – mažiau nei 10 %.
- Veiksniai: stiprūs intelektinės nuosavybės įstatymai Vakarų Europoje ir silpnesnė kontrolė Rytų regione.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Šiaurės Amerika

- Vidutinis piratavimas:
 - JAV ir Kanada pasižymi vidutiniu piratavimo lygiu, nors teisės aktai čia labai griežti.
 - Didelės technologijų kompanijos ir teisėsaugos institucijos aktyviai kovoja su piratavimu.
 - Vis dėlto tam tikros demografinės grupės (jaunesni vartotojai, tam tikros bendruomenės) gali dažniau naudotis piratiniu turiniu.
 - Piratavimo lygis: JAV ir Kanadoje apie 25–30 %.
 - Detalės:
 - Griežti įstatymai ir aktyvi teisėsaugos veikla.
 - Daug legalaus turinio prieinamumo.
 - Jaunesni vartotojai dažniau pažeidžia autorines teises.
-

Pietų Amerika

- Piratauja dėl ribotos prieigos:
- Daugelyje Pietų Amerikos šalių, ypač kaimo vietovėse, ribota prieiga prie legalaus skaitmeninio turinio ir žemesni pajamų lygiai skatina piratavimą.
- Šalyse kaip Brazilija, Argentina, Kolumbija piratavimas išlieka aktuali problema.
- Piratavimo lygis: apie 40–60 % vartotojų naudoja nelegalią medžiagą.
- Priežastys:
- Ribota legalaus turinio prieiga.
- Ekonominės problemos ir mažesni pajamų lygiai.
- Silpna autorių teisių apsauga.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Afrika

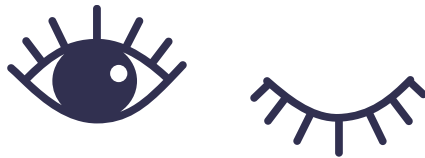
- Mažiau piratavimo, bet žemas skaitmeninis raštingumas:
 - Dėl interneto prieigos neturėjimo ir mažo technologijų naudojimo lygio kai kuriuose regionuose, piratavimas nėra toks paplitęs kaip kituose žemynuose.
 - Tačiau kai kuriose urbanizuotose zonose ir šalyse piratavimas didėja.
 - Problema – skaitmeninio raštingumo ir informuotumo stoka.
 - Piratavimo lygis: žemas, apie 15–25 %.
 - Priežastys:
 - Maža interneto prieiga (apie 40 % gyventojų turi internetą).
 - Žemas skaitmeninis raštingumas.
 - Auganti tendencija urbanizuotose zonose.
-

Okeanija

- Žemiausias piratavimo lygis:
- Australijoje ir Naujojoje Zelandijoje piratavimas yra santykinai mažas, nes yra didelė prieiga prie legalaus turinio, aukštas gyventojų skaitmeninis raštingumas ir stipri autorių teisių apsauga.
- Piratavimo lygis: žemas, apie 10–15 %.
- Detalės:
- Gerai veikianti teisinė sistema.
- Aukštas skaitmeninis raštingumas ir legalaus turinio prieinamumas.

PAGRINDINĖS TEMOS

6. Sąmokslo teorijos

1 Kuriame žemyne buvo sukurta daugiausiai sąmokslo teorijų apie... 5G ar plokščią žemę?

Kamuoliukų paskirstymo modelis (pvz., iš 30 kamuoliukų ar kitų smulkių daiktų)

Žemynas	Siūlomas kiekis	Pagrindimas
Šiaurės Amerika	15	Dauguma šiuolaikinių samokslo teorijų kilo iš JAV; aktyvi sklaida internetu.
Europa	8	Teorijos išplito iš JAV; aktyvūs šalininkai ir protestai.
Azija	3	Mažesnis paplitimas; daugiausia importuotos teorijos.
Pietų Amerika	2	Ribotas paplitimas; teorijos dažniausiai importuotos.
Afrika	1	Mažas paplitimas; teorijos importuotos.
Okeanija	1	Mažas paplitimas; teorijos importuotos.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Šiaurės Amerika (JAV, Kanada)

- 5G teorijos: JAV kilo dauguma sąmokslų teorijų apie 5G, ypač per COVID-19 pandemiją. Teorijos siejo 5G su viruso plitimu ir netgi su mikroschemų implantavimu per vakcinas. Šios teorijos paskatino vandalizmo aktus, pvz., 2020 m. Jungtinėje Karalystėje buvo padegta daugiau nei 20 5G bokštų.
 - Chemtrail'ai: Teorija apie chemtrail'us, t. y. lėktuvų paliekamas chemines juostas, taip pat kilo JAV. Ši idėja atsirado 1990-aisiais ir teigia, kad vyriausybės purškia chemines medžiagas atmosferoje siekdamos kontroliuoti orą ar žmonių elgesį.
 - Plokščia Žemė: Nors idėja apie plokščią Žemę egzistuoja nuo senovės, šiuolaikinis judėjimas atgimė JAV. 1956 m. Samuelis Shentonas įkūrė Tarptautinę plokščios Žemės tyrimų draugiją, kuri vėliau tapo žinoma kaip "Flat Earth Society".
-

Europa

- 5G teorijos: Europoje, ypač Jungtinėje Karalystėje, 5G sąmokslų teorijos taip pat išplito. 2020 m. apklausa parodė, kad trečdalis britų negalėjo atmesti ryšio tarp COVID-19 ir 5G.
- Chemtrail'ai: Ši teorija taip pat paplitusi Europoje, ypač Vokietijoje ir Prancūzijoje, kur aktyvūs sąmokslų teorijų šalininkai organizuoja protestus.
- Plokščia Žemė: Nors mažiau paplitusi nei JAV, plokščios Žemės teorija turi šalininkų Europoje, ypač socialiniuose tinkluose.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Azija

- 5G teorijos: Azijoje 5G sąmokslų teorijos mažiau paplitusios, tačiau kai kuriose šalyse, pvz., Indijoje, pasitaikė dezinformacijos apie 5G poveikį sveikatai.
- Chemtrail'ai ir plokščia Žemė: Šios teorijos Azijoje yra mažiau paplitusios ir dažniausiai importuotos iš Vakarų.

Pietų Amerika, Afrika, Okeanija

- Šiuose žemynuose sąmokslų teorijos apie 5G, chemtrail'us ir plokščią Žemę egzistuoja, tačiau jų kilmė dažniausiai siejama su Vakarų šalimis, ypač JAV.

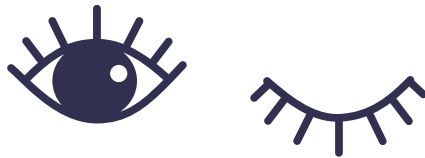

Išvada

Dauguma šiuolaikinių sąmokslų teorijų apie 5G ir plokščią Žemę kilo Šiaurės Amerikoje, ypač JAV. Iš ten jos išplito į Europą ir kitas pasaulio dalis per internetą ir socialinius tinklus. Nors šios teorijos yra plačiai paneigtos mokslininkų, jos vis dar turi šalininkų įvairiuose žemynuose.

PAGRINDINĖS TEMOS

7. Deepfake'ai

1 Kurio žemyno gyventojai yra dažniausiai suklaidinami dirbtiniu intelektu sugeneruotų vaizdų ar vaizdo įrašų (deepfakes)?

Kamuoliukų paskirstymo modelis (pvz., iš 30 kamuoliukų ar kitų smulkių daiktų)

Žemynas	Siūlomas kiekis	Pagrindimas
Afrika	10	74% respondentų iš 5 Afrikos šalių buvo sukklaidinti deepfake turinio .
Azija	8	Pietų Korėjoje ir Indonezijoje pastebėtas didelis deepfake naudojimo augimas .
Šiaurės Amerika	6	Nepaisant aukšto informuotumo, deepfake'ų naudojimas rinkimų metu kelia susirūpinimą .
Europa	4	Nepaisant aukšto informuotumo, deepfake'ų naudojimas politinėje dezinformacijoje išlieka problema .
Pietų Amerika	1	Nors deepfake turinys mažiau paplitęs, vis didėja susirūpinimas dėl dezinformacijos poveikio.
Okeanija	1	Australijoje pastebėtas pasitikėjimo institucijomis sumažėjimas dėl deepfake sukčiavimo atvejų .

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Afrika

- Tyrimas parodė, kad 74% respondentų iš Mauricijaus, Egipto, Botsvanos, Pietų Afrikos ir Kenijos buvo suklaidinti deepfake turinio. Beveik pusė apklaustųjų nežinojo, kas yra deepfake'ai, o tai rodo žemą informuotumo lygį.

Azija

- Pietų Korėjoje ir Indonezijoje pastebėtas didelis deepfake naudojimo augimas, ypač rinkimų metu. Tai rodo augantį deepfake'ų naudojimą politinėje dezinformacijoje .

Šiaurės Amerika

- Nepaisant aukšto informuotumo, deepfake'ų naudojimas rinkimų metu kelia susirūpinimą. Tyrimai rodo, kad nors deepfake'ų poveikis buvo ribotas, jie vis tiek buvo naudojami siekiant sustiprinti esamas nuomones.

Europa

- Nepaisant aukšto informuotumo, deepfake'ų naudojimas politinėje dezinformacijoje išlieka problema. Tyrimai rodo, kad nors žmonės yra susirūpinę dėl deepfake'ų, jų gebėjimas atpažinti tokius turinius yra ribotas .

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Okeanija

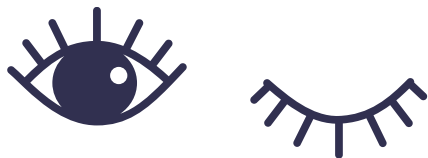
- Aukštas skaitmeninio raštingumo lygis, ypač Australijoje ir Naujojoje Zelandijoje.
 - Stiprios institucijos ir aktyvus žiniasklaidos vaidmuo skaitmeninio švietimo srityje.
 - Nors pasitaiko deepfake sukčiavimo (pvz., finansinių apgavysčių), vartotojai labiau linkę tikrinti informaciją.
 - Pavyzdžiai:
 - Australijoje pastebėta didėjanti susirūpinimo banga po kelių AI sukurtų video apgavysčių atvejų (pvz., netikros investicijų reklamos su politikais ar žinomais žmonėmis).
 - Pasitikėjimo institucijomis sumažėjimas dėl AI suklastoto turinio, ypač socialiniuose tinkluose, kur mažiau kontroliuojama informacija.
 - Išvada: Nors pažeidžiamumas mažas, Okeanijoje išlieka didelė informacinė atsakomybė ir skaitmeninis sąmoningumas, kuris padeda atpažinti DI sukurtą turinį.
-

Pietų Amerika

- Priežastys:
 - Nors regionas susiduria su dezinformacija bendrai, deepfake technologija dar nėra labai išplitusi.
 - Mažesnis deepfake turinio kiekis viešojoje erdvėje, palyginti su Azija ar Afrika.
 - Technologinės galimybės (AI kūrimo ir naudojimo įrankiai) mažiau paplitusios nei kituose žemynuose.
- Pavyzdžiai:
 - Brazilijoje buvo pavienių bandymų naudoti AI video rinkimų metu, tačiau poveikis buvo ribotas.
 - Didesnė problema čia – tekstinė ar memų pavidalo dezinformacija, o ne deepfake'iai.
- Tyrimų stoka: Daugelyje šalių trūksta tikslinių tyrimų apie DI pagrindu sukurtą dezinformaciją, kas apsunkina tikslesnį pažeidžiamumo įvertinimą.
- Išvada: Pietų Amerikoje deepfake grėsmė šiuo metu maža, bet didėjantis technologijų prieinamumas gali ją sustiprinti artimiausioje ateityje.

PAGRINDINĖS TEMOS

8. Silpni slaptažodžiai

- 1 Kur populiariausias slaptažodis vis dar yra „123456“ arba „password“?

Kamuoliukų paskirstymo modelis (pvz., iš 30 kamuoliukų ar kitų smulkių daiktų)

Žemynas	Siūlomas kiekis	Pagrindimas
Azija	8	Dėl milžiniško vartotojų skaičiaus (ypač Pietų Azijoje), silpni slaptažodžiai – dažnas reiškinys.
Šiaurės Amerika	6	Daug interneto vartotojų, įprotis naudoti paprastus slaptažodžius vis dar išlieka.
Pietų Amerika	5	Sparčiai skaitmenizuojanti visuomenė, bet dažnai nesivadovauja saugumo principais.
Europa	5	Rytų Europoje dažnesni paprasti slaptažodžiai, nors Vakarų Europoje padėtis gerėja.
Afrika	3	Augantis interneto naudojimas, tačiau trūksta žinių apie slaptažodžių stiprumą.
Okeanija	3	Nepaisant pažangesnių sistemų, daug naudotojų vis dar pasirenka silpnus slaptažodžius.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Silpni slaptažodžiai vis dar labiausiai paplitę Šiaurės Amerikoje, Pietų Azijoje ir Pietų Amerikoje. Tačiau tai yra pasaulinė problema, kuri atskleidžia kibernetinio saugumo spragas, nepakankamą skaitmeninį raštingumą arba tiesiog abejingumą saugumui dėl patogumo.

Azija

- Kodėl tiek daug? Azija turi didžiausią interneto vartotojų skaičių pasaulyje. Ypač Pietų Azijoje (Indija, Pakistanas, Bangladešas), kur prieiga prie interneto dažnai išauga greičiau nei skaitmeninis švietimas.
- Tendencijos: Slaptažodžiai kaip „123456“, „iloveyou“, gimimo datos, vardai – vis dar labai populiarūs.
- Pavyzdys: 2023 m. NordPass tyrime Indijoje „123456“ buvo dažniausias slaptažodis, naudotas daugiau nei 2 milijonus kartų.

Šiaurės Amerika

- Kodėl tiek daug? Nors JAV ir Kanada turi didžiausią kibernetinio saugumo paslaugų infrastruktūrą, žmonių elgesys dažnai neatitinka saugumo rekomendacijų.
- Pavyzdžiai: „123456“, „password“, „guest“, „qwerty“ – vis dar dažniausi slaptažodžiai. Daug vartotojų naudoja tą patį slaptažodį įvairiose paskyrose.
- 2023 m. tyrimas: JAV „123456“ slaptažodžiu naudojosi daugiau kaip 4.5 mln. vartotojų.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Pietų Amerika

- Kodėl tiek? Skaitmeninis augimas yra spartus, bet vartotojai dažnai nėra informuoti apie grėsmes. Socialinių tinklų plėtra skatina „greitus“ registracijos būdus su paprastais slaptažodžiais.
- Pavyzdys: Brazilijoje tarp populiariausių slaptažodžių – „senha“ (portugališkai „slaptažodis“), „123456“.

Europa

- Kodėl tiek? Rytų Europa turi didesnę problemą su silpnais slaptažodžiais nei Vakarų Europa. Vakarų šalyse stipresnė edukacija, bet įpročiai vis tiek lėtai keičiasi.
- Tendencija: Vokietijoje vis dar populiarius „12345678“, Ispanijoje – „admin“, Prancūzijoje – „azerty“ (vietinis klaviatūros išdėstymas).
- Pozityvi kryptis: EU lygmens iniciatyvos apie saugumą internete mažina problemos mastą.

Kiekvieno žemyno atskiras apibendrinimas:

Afrika

- Kodėl tiek? Interneto prieinamumas auga sparčiai, bet kartu atkeliauja ir neatsakingas naudojimas. Daug naudotojų renkasi lengvus slaptažodžius.
 - Problemos: Technologijos skverbiasi greitai, bet edukacijos ir saugumo kampanijų trūksta.
 - Dažni slaptažodžiai: „africa2023“, „123456“, gimimo datos.
-

Okeanija

- Kodėl tiek? Australija ir Naujoji Zelandija dažnai pasižymi aukštu skaitmeniniu raštingumu, tačiau patogumas dažnai nugali saugumą.
 - Tendencijos: Populiariausi slaptažodžiai – „password123“, „12345678“, „admin“.
 - Iššūkis: Net ir pažangiose sistemose žmonės vis dar renkasi lengvai atspėjamus slaptažodžius
-

Klausimas diskusijai: Kodėl, nepaisant perspėjimų, žmonės vis dar renkasi silpnus slaptažodžius?

Papildoma veikla

Propagandos užduotis (balta, pilka, juoda)

Užduoties paskirtis

Papildoma užduotis skirta padėti dalyviams suprasti, kaip kuriamos manipuliacinės žinutės ir kodėl jos lengvai plinta skirtinguose žemynuose, kaip tai buvo matyti ir ankstesnėse kamuoliukų užduotyse (pvz., dezinformacijos mastai, sąmokslo teorijų paplitimas, COVID-19 melagienos).

Ižanga: sąsaja su kamuoliukų užduotimis

Vedėjas trumpai primena, kad per ankstesnes užduotis buvo matyti:

- jog kai kuriuose žemynuose dezinformacija yra labiau paplitusi,
- kad socialiniai tinklai gali paskleisti melagienas greičiau nei tradiciniai kanalai,
- kad informacijos nelygybė skatina klaidingų žinučių priėmimą,
- ir kad tam tikri regionai yra jautresni sąmokslo teorijoms ar deepfake turiniui.

Todėl dalyviai dabar atliks veiklą, kurioje praktiškai parodoma, kaip tokios klaidinančios žinutės gimsta.

2. Propagandos tipų paaiškinimas (būtinai)

Vedėjas paaiškina tris pagrindinius propagandos tipus.

Paaiškinimai pateikiami paprastai, kad dalyviai galėtų iš karto suprasti:

Papildoma veikla

Propagandos užduotis (balta, pilka, juoda)

2. Propagandos tipų paaiškinimas (būtinai)

Vedėjas paaiškina tris pagrindinius propagandos tipus.

Paaiškinimai pateikiami paprastai, kad dalyviai galėtų iš karto suprasti:

Baltoji propaganda

Baltoji propaganda **remiasi skaidria, tikra ir neiškraipyta informacija**. Joje pateikiami faktai paprastai yra teisingi, aiškūs ir patikimi, o informacijos šaltinis nėra slepiamas – auditorija žino, kas kalba. Šios propagandos rūšis dažnai sutapatinama su viešaisiais ryšiais, reklama ar socialinėmis kampanijomis, nes joje akcentuojami pozityvūs šalies, organizacijos ar iniciatyvos pasiekimai. Nors baltoji propaganda nemeluoja, ji vis tiek siekia paveikti auditorijos nuomonę, kartais nutylėdama nepalankius faktus. Poveikis paprastai orientuotas į teigiamą įvaizdį – skleisti pasitikėjimą, kurti palankų emocinį foną, įkvėpti ar motyvuoti.

Trumpai tariant, baltoji propaganda yra pozityvi, faktams artima komunikacija, siekianti įtikinti, bet nevengianti emocinių priemonių.

Juodoji propaganda

Juodoji propaganda remiasi sąmoningu melu, faktų klastojimu ir tikrojo informacijos šaltinio slėpimu. Dažnai naudojamos inscenizacijos, o klaidinančios žinutės platinamos prisidengiant oponento vardu ar fiktyviomis organizacijomis. Net žiniasklaidos priemonės neretai nežino tikrojo užsakovo. Tai melagingos, auditoriją suklaidinti siekiančios žinutės, kurių poveikis priklauso nuo žmonių medijų raštingumo ir kritinio mąstymo. Juodoji propaganda ypač paplitusi totalitarinėse valstybėse ir konflikto metu, glaudžiai susijusi su manipuliacinėmis technologijomis.

Papildoma veikla

Propagandos užduotis (balta, pilka, juoda)

Pilkoji propaganda

Pilkoji propaganda yra mišinys tiesos ir melagingos informacijos, todėl laikoma pačia klastingiausia ir pavojingiausia propagandos forma. Joje tikri faktai sąmoningai maišomi su nepatikrintais ar išgalvotais teiginiais, akcentuojama tik viena įvykių pusė, o nepalankus kontekstas nutylimas. Informacijos šaltinis dažniausiai žinomas, tačiau jo patikimumas kelia abejonių.

Pilkosios propagandos poveikis stiprus dėl to, kad tikrų faktų įterpimas sukuria patikimumo įspūdį, todėl auditorijai sunkiau atpažinti klaidinančią informaciją. Dėl šios priežasties pilkosios propagandos žinutės neretai paveikesnės nei atvirai melaginga juodoji propaganda.

Papildoma veikla

Propagandos užduotis (balta, pilka, juoda)

Ši papildoma užduotis skirta pagilinti dalyvių supratimą apie dezinformaciją, propagandos mechanizmus ir žinučių manipuliavimą, pasitelkiant kūrybinį, bet edukacinį komandų darbą. Ji gali būti vykdoma edukacijos pabaigoje kaip atskira veikla, refleksijos dalis arba kaip papildomas praplėtimas temai Dezinformacija ir propaganda.

Užduoties tikslas

Padėti dalyviams praktiškai suprasti, kaip skiriasi propagandos tipai, kaip kuriamos manipuliacinės žinutės ir kodėl jos veiksmingai plinta internete bei žiniasklaidoje.

Užduoties eiga (vedėjo instrukcija):

1. Kiekvienai komandai slapta paskiriamas vienas propagandos tipas – baltoji, pilkoji arba juodoji propaganda.
2. Komanda sukuria trumpą propagandinę žinutę apie savo žemyną, atitinkančią jiems paskirtą propagandos tipą.
3. Tai gali būti:
 - a. šūkis,
 - b. antraštė,
 - c. citata,
 - d. trumpa socialinė žinutė (pvz., kaip iš „Facebook“, „TikTok“ ar pan.).
4. Kai visos komandos pasiruošia, jos viena po kitos pristato savo žinutę garsiai visiems.
5. Kitos komandos turi atspėti, kokio tipo tai propaganda:
 - a. Baltoji
 - b. Pilkoji
 - c. Juodoji
6. Po kiekvienos žinutės pristatymo ir spėjimų – atskleidžiamas tikrasis propagandos tipas, ir trumpai paaiškinama, kodėl ji tokia laikoma.

Papildoma veikla

Propagandos užduotis (balta, pilka, juoda)

Ką ši veikla suteikia dalyviams?

- Skatina kritiškai vertinti informacinius pranešimus.
- Padeda suprasti, kaip propaganda gali būti konstruojama net iš nekaltos frazės.
- Atveria diskusijas apie emocines manipuliacijas ir jų atpažinimą.
- Stiprina suvokimą, kaip žemynų kontekstai lemia žinutės turinį (pvz., stereotipai, realios problemos, socialiniai naratyvai).

Kada rekomenduojama atlikti?

- Pasibaigus pagrindinėms teminėms užduotims, prieš galutinę refleksiją.
- Kaip atskirą edukacijos modulį apie dezinformaciją.
- Kaip aktyvią diskusijos formą su vyresniais dalyviais (14+).

Papildoma veikla

Propagandos užduotis (balta, pilka, juoda)

VEDĖJO TEKSTAS

Dabar atliksime papildomą veiklą, kuri padės geriau suprasti, kaip pasaulyje plinta manipuliacinės žinutės. Ankstesnėse užduotyse matėme, kad skirtinguose žemynuose dezinformacija, sąmokslų teorijos ir klaidinga informacija pasireiškia labai nevienodai. Ši užduotis leis praktiškai pamatyti, kaip tokios žinutės sukuriamos.

Pradėsime nuo trijų propagandos rūšių trumpų paaiškinimų:

- Baltoji propaganda – remiasi tikrais, skaidriais faktais ir pozityvia informacija, tačiau vis tiek siekia suformuoti palankų įspūdį.
- Pilkoji propaganda – maišo tikrus faktus su nepatikrinta ar išgalvota informacija, nutyli kontekstą ir pateikia tik vieną įvykių pusę.
- Juodoji propaganda – sąmoningai melaginga, slepia tikrąjį šaltinį, naudoja išgalvotus faktus ir manipuliacijas.

Pirmiausia kiekvienai komandai pateiksiu keletą trumpų pavyzdžių. Jūsų užduotis – suskaidyti juos į baltoją, pilkąją ir juodąją propagandą. Taip geriau suprasime, kuo šios rūšys skiriasi.

Kai jau atpažinsite skirtumus, pereisime prie kitos dalies. Slaptai paskirsiu kiekvienai komandai vieną propagandos tipą. Tada komanda sukurs trumpą žinutę apie savo žemyną. Tai gali būti šūkis, antraštė, reklaminė frazė ar socialinių tinklų įrašas. Svarbu, kad žinutė tiksliai atspindėtų paskirtą propagandos rūšį.

Kai komanda pristatys savo žinutę, kiti bandys atspėti, kokio tai tipo propaganda. Tada paaiškinsiu teisingą atsakymą ir aptarsime, kokie požymiai padėjo tai atpažinti.

Šios veiklos tikslas – ne tik sukurti frazę, bet ir suprasti, kaip nutylėjimai, emocinis tonas, atrinkti faktai ar melas formuoja mūsų nuomonę ir kodėl tai taip lengvai veikia auditorijas skirtinguose žemynuose.

Pradedame.

Papildoma veikla

Propagandos užduotis (balta, pilka, juoda)

PAVYZDINĖS PROPAGANDOS ŽINUTĖS

Žinutės pateiktos pagal tris propagandos tipus, kad vedėjas galėtų jas naudoti kaip pavyzdžius arba įkvėpimą komandų kūrimui.

1. BALTOJI PROPAGANDA (teigiama, pozityvi, remiasi faktais arba bent jau nekenkiančiais teiginiais)

Azija:

„Azija – ateities technologijų lyderė, kurianti rytojų visam pasauliui.“

Europa:

„Europa – saugiausia vieta kurti, mokytis ir keliauti.“

Afrika:

„Afrika – sparčiausiai augantis ir jauniausias pasaulio žemynas.“

Šiaurės Amerika:

„Šiaurės Amerika – inovacijų centras, kuriame idėjos tampa pasauliniais sprendimais.“

Pietų Amerika:

„Pietų Amerika – kultūrų ir gamtos įvairovės širdis.“

Okeanija:

„Okeanija – švariausių vandenų ir draugiškiausių bendruomenių namai.“

Papildoma veikla

Propagandos užduotis (balta, pilka, juoda)

PAVYZDINĖS PROPAGANDOS ŽINUTĖS

Žinutės pateiktos pagal tris propagandos tipus, kad vedėjas galėtų jas naudoti kaip pavyzdžius arba įkvėpimą komandų kūrimui.

1. BALTOJI PROPAGANDA (teigiama, pozityvi, remiasi faktais arba bent jau nekenkiančiais teiginiais)

Azija:

„Azija – ateities technologijų lyderė, kurianti rytojų visam pasauliui.“

Europa:

„Europa – saugiausia vieta kurti, mokytis ir keliauti.“

Afrika:

„Afrika – sparčiausiai augantis ir jauniausias pasaulio žemynas.“

Šiaurės Amerika:

„Šiaurės Amerika – inovacijų centras, kuriame idėjos tampa pasauliniais sprendimais.“

Pietų Amerika:

„Pietų Amerika – kultūrų ir gamtos įvairovės širdis.“

Okeanija:

„Okeanija – švariausių vandenų ir draugiškiausių bendruomenių namai.“

Papildoma veikla

Propagandos užduotis (balta, pilka, juoda)

2. PILKOJI PROPAGANDA (skamba įtikinamai, bet nutyli svarbias detales, iškreipia kontekstą)

Azija:

„Azijos žiniasklaida – viena populiariausių pasaulyje, tad čia informacija sklinda greitai ir plačiai.“

(nutylima apie cenzūrą, informacijos kontrolę)

Afrika:

„Afrikoje žmonės pasitiki informacija socialiniuose tinkluose labiau nei bet kur kitur.“

(nutylima apie dezinformacijos mastą)

Europa:

„Europoje žmonės mažiau susiduria su melagingomis naujienomis.“

(nutylima apie politinę poliarizaciją, manipuliacijas)

Šiaurės Amerika:

„Šiaurės Amerikoje kiekvienas gali laisvai reikšti savo nuomonę internete.“

(nutylima apie algoritmus, filtrų burbulus)

Pietų Amerika:

„Pietų Amerikoje socialiniai tinklai padeda žmonėms vienytis ir ginti teises.“

(nutylima apie klaidinimo kampanijas ir smurtą internete)

Okeanija:

„Okeanijos šalys yra mažos, todėl čia lengviau valdyti informacijos srautus.“

Papildoma veikla

Propagandos užduotis (balta, pilka, juoda)

3. JUODOJI PROPAGANDA (melas, manipuliacijos, baimės kurstymas)

Azija:

„Azijoje oficialios naujienos yra vienintelis šaltinis, kuriuo galima pasitikėti – viskas kita yra pavojinga ir klaidinga.“

Afrika:

„Afrikoje internetas pilnas pavojų, todėl geriau juo nesinaudoti – tik taip būsi saugus.“

Europa:

„Europą valdo slapti informaciniai tinklai, kurie kontroliuoja, ką žmonės gali žinoti.“

Šiaurės Amerika:

„Šiaurės Amerikoje socialiniai tinklai skirtingai rodo informaciją, kad žmonės būtų lengviau valdoma minia.“

Pietų Amerika:

„Pietų Amerikoje beveik visa žiniasklaida dirba politinėms grupuotėms.“

Okeanija:

„Okeanijoje tiesa slepiama taip giliai, kad daugelis net nesupranta, jog yra apgaudinėjami.“

Aptarimas (refleksija)

Kas nustebino? Ką sužinojome apie pasaulį ir informacijos nelygybę?

Užsiėmimo pabaigoje rekomenduojama skirti keletą minučių bendram aptarimui. Refleksijos tikslas – padėti dalyviams įvardyti savo patirtį, suprasti, kodėl jų spėjimai skyrėsi nuo faktų, ir įsisaugoti pasaulinės informacijos nelygybės priežastis.

Vedėjo klausimai aptarimui:

1. Kas nustebino?

Dalyviai gali pasidalinti:

- kurie žemynai turėjo daugiau ar mažiau kamuoliukų, nei tikėjosi;
- kurios temos sukėlė daugiausia netikėtumo (dezinformacija, slaptažodžiai, piratavimas, kibernetinės atakos);
- ką jų komanda įsivaizdavo kitaip, nei parodė faktai.

Šis klausimas padeda ištraukti spontanišką reakciją ir parodyti, kaip veikia mūsų išankstinės nuostatos.

2. Ką sužinojome apie pasaulį ir informacijos nelygybę?

Diskusijoje vedėjas gali akcentuoti:

- kad žemynai labai skiriasi gyventojų skaičiumi ir tai tiesiogiai veikia informacijos prieinamumą;
 - kad skirtinguose regionuose nevienodai paplitusi dezinformacija, kibernetinės grėsmės, socialinių tinklų įtaka;
 - kad informacijos nelygybė kyla ne tik iš ekonomikos, bet ir iš švietimo, žiniasklaidos tradicijų, politinės situacijos, technologijų prieinamumo;
 - kad mūsų įsitikinimai ne visada sutampa su realiais globaliais duomenimis.
- Refleksija padeda dalyviams suvokti, jog informacinė aplinka yra nevienoda ir priklauso nuo regiono, kultūros ir skaitmeninių galimybių, o kritinis mąstymas yra būtinas visiems, nepriklausomai nuo to, kuriame „žemyne“ gyvename.

Baigiamasis žodis

MIRKT misija: kelionė aplink žemynus“ metodinė priemonė skirta struktūruotai ir aiškiai pristatyti veiklą, orientuotą į medijų ir informacinio raštingumo kompetencijų stiprinimą. Užsiėmimo metu taikomi praktiniai metodai, vizualiniai sprendimai ir komandinis darbas padeda dalyviams suprasti, kaip skirtinguose pasaulio regionuose pasireiškia informacijos nelygybė, dezinformacijos mastai bei skaitmeninio raštingumo skirtumai.

Priemonėje pateikti žingsniai, teminės užduotys ir diskusijos klausimai sudaro galimybę veiklą įgyvendinti įvairaus dydžio ir sudėties grupėms, pritaikant ją pagal dalyvių poreikius. Užsiėmimo pabaigoje atliekama refleksija padeda apibendrinti įgytas žinias ir įvertinti dalyvių įžvalgas apie informaciją, jos patikimumą ir globalius medijų procesus.

Tikimasi, kad ši metodinė priemonė prisidės prie kryptingo ir kokybiško medijų ir informacinio raštingumo ugdymo bibliotekose bei kitose edukacinėse erdvėse.